

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу
Єріної Івонни Володимирівни на тему:
«Статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі
України послугами», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 – статистика

1. Актуальність теми дослідження.

Зовнішня торгівля є ваговою рушійною силою економічного зростання у будь-якій країні світу. Від величини чистого експорту залежить не лише стан платіжного балансу країни, ситуація на її валютному ринку, динаміка міжнародних резервів, але й здатність країни зберігати економічну незалежність, підтримувати зовнішній державний борг на безпечному для країни рівні. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку міжнародного обміну є випереджальні темпи зростання торгівлі послугами, що зумовлено інноваційно-технологічним розвитком, інформатизацією суспільних і виробничих відносин.

Україна є невід'ємною складовою світової економіки і в контексті світових тенденцій національна економіка характеризується посиленням ролі сфери послуг. Нині сфера послуг забезпечує робочі місця понад 55% зайнятих, частка її у ВВП перевищує 57%. З посиленням впливу сфери послуг на економіку України зростають обсяги зовнішньої торгівлі послугами, відбуваються зрушення в галузевій структурі і географічному спрямуванні експортно-імпортних потоків. Все це актуалізує необхідність статистичного оцінювання стану і розвитку зовнішньої торгівлі, її збалансованості і конкурентності, позиціонування країни на світових ринках послуг. Саме цим актуальним питанням присвячена дисертація Єріної І. В.

Таким чином, можна стверджувати, що тема дисертаційної роботи Єріної Івонни Володимирівни на тему: «Статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України послугами» є безумовно актуальною.

Вх. № 288 від 07.06.2016р.
Вашій секретар Зоріна О.А.

Актуальність теми дисертації підтверджує також її зв'язок з темою Науково-дослідного Інституту статистичних досліджень «Удосконалення методології статистики зовнішньої торгівлі» (№ державної реєстрації 0115U002331), де актором опрацюванні теоретико-методологічні засади статистики зовнішньої торгівлі послугами в контексті гармонізації їх з міжнародними стандартами і системами за для підвищення якості статистичного оцінювання стану національної економіки, сприяння міжнародному інформаційному обміну і підвищення ефективності економічної взаємодії між країнами. Це також свідчить про важливість, своєчасність та актуальність представленої дисертаційної роботи.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна.

Обсяг і глибина виконаного дослідження достатні для обґрунтування наукових висновків, положень і рекомендацій, що виносяться на захист. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових результатів визначається об'єктивним характером використаної в процесі дослідження інформації, систематизацією та узагальненням значного обсягу офіційних статистичних даних, опрацюванням як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел з питань методології дослідження зовнішньоекономічних відносин.

Достовірність основних результатів дисертації підтверджується також їх апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових виданнях, використанням результатів дослідження у практичній діяльності Держстату України, в бізнесових структурах і в навчальному процесі.

До результатів, що мають елементи наукової новизни і отримані особисто здобувачем, можна віднести:

– науково-методичний підхід до статистичного оцінювання міжнародної конкурентності окремих видів послуг на основі збалансованості експортно-

імпортних потоків, що дозволило визначити пріоритетні напрями географічної та видової диверсифікації зовнішньої торгівлі України послугами (с. 129-131; 138-140);

– моделі взаємозв'язку експортної квоти і збалансованості зовнішньої торгівлі послугами, які послужили підґрунтям для прогнозування співвідношення експортно-імпортних потоків і обґрунтування напрямів експортної стратегії розвитку зовнішньої торгівлі України (с. 133-135).

– методичні аспекти дослідження сучасних тенденцій і особливостей розвитку зовнішньої торгівлі України послугами, зокрема європейського вектору розвитку, за результатами яких окреслено шанси і загрози для національного ринку послуг, зумовлені впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів (с.79-95).

– наукові підходи до забезпечення повноти статистичного обліку міжнародної торгівлі послугами, зокрема щодо надання послуг способом комерційної присутності, що безперечно розширить інформаційну базу щодо масштабів і структури міжнародного обміну послугами (с.35-38).

Основні результати дисертаційної роботи – наукові положення, висновки і рекомендації – достатньо аргументовані. Вони базуються на обширних статистичних даних міжнародних організацій і вітчизняної статистики і доведені до рівня практичних рекомендацій.

3. Значення дослідження для науки і практики, впровадження його результатів та напрями їх подальшого використання.

Теоретико-методологічна складова дисертації Єріної І.В. містить науково-обґрунтовані висновки щодо вдосконалення статистики зовнішньої торгівлі послугами, а практична – рекомендації, спрямовані на посилення участі України в міжнародній торгівлі.

Значення результатів дослідження для науки полягає в удосконаленні методично-аналітичного інструментарію статистичного оцінювання стану і

розвитку зовнішньої торгівлі послугами і безперечно важливі для розбудови практично нового для України об'єкта статистичної науки – статистики зовнішньої торгівлі послугами.

Практичне значення роботи характеризується тим, що реалізація запропонованого методичного підходу до оцінювання міжнародної конкурентності окремих сегментів сфери послуг буде сприяти прийняттю ефективних управлінських рішень щодо стимулювання та підтримки національного експорту.

Наукова новизна результатів дослідження визначається сукупністю наукових положень, висновків і рекомендацій теоретико-методологічного і практичного характеру, спрямованих на комплексне вирішення проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення статистичного дослідження зовнішньої торгівлі України.

4. Зміст дисертації, її завершеність та оформлення.

Дисертація Єріної І.В. відзначається змістовністю, логічно ув'язаною і структурованою схемою побудови та викладення матеріалу.

Робота включає три розділи, в яких послідовно розкривається досліджувана проблема з точки зору теоретичних і методологічних засад статистичного аналізу тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі: визначаються напрями аналізу, система показників, класифікація послуг і методи аналізу; виявляються тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах глобалізації і закономірності розвитку зовнішньої торгівлі України в контексті глобальних тенденцій; здійснюється оцінювання збалансованості і конкурентності окремих сегментів зовнішньої торгівлі послугами, визначаються пріоритетні напрями активізації участі України в міжнародному обміні послугами. Це дозволило здобувачу реалізувати поставлену мету дослідження, а саме: вдосконалити інформаційно-аналітичне забезпечення статистичного дослідження закономірностей розвитку зовнішньої торгівлі послугами.

Таким чином, можна констатувати, що дисертаційна робота Єріної І.В. містить всі необхідні елементи наукового дослідження і є завершеним науковим дослідженням.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основні положення наукового дослідження висвітлені в авторефераті дисертації та в наукових працях здобувача. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць загальним обсягом 5,11 друк. арк., з них 7 у наукових фахових виданнях, з яких 2 включено до міжнародних наукометричних баз. Особисто автору належить 4,92 друк. арк. Обсяг друкованих праць, їх кількість, зміст і стиль викладу результатів досліджень, наукових положень та рекомендацій відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Зміст автореферату за логікою та структурою викладеного в ньому матеріалу повністю відповідає основним положенням та висновкам дисертаційної роботи.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

В цілому дисертація написана грамотно, має цілісну структуру і є завершеним науковим дослідженням; висновки за результатами дослідження аргументовані. Разом з тим, в роботі є певні дискусійні моменти, окремі положення потребують уточнення.

1. В дисертації розглядаються принципи гармонізації статистики послуг з міжнародними системами і стандартами, зокрема наголошується на спільній концептуальній основі статистики міжнародної торгівлі послугами і Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (с. 59-61), в якому МВФ регламентує порядок ведення статистики міжнародної

торгівлі послугами. Проте фактичні дані платіжних балансів країн світу в частині торгівлі послугами відрізняються від даних зовнішньої торгівлі. Наприклад, в Україні у 2014 р. сальдо торгівлі послугами за даними ДССУ становило 4352 млн дол. США, за даними НБУ – 782 млн дол. На наш погляд, причини таких розбіжностей потребують пояснень.

2. Система показників стану і розвитку зовнішньої торгівлі послугами містить п'ять блоків і забезпечує статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі країни послугами (с. 28-34). Нам видається, що блок, підпорядкований аналізу структури експорту / імпорту, треба було доповнити індексами: а) диверсифікації експорту і б) географічної концентрації експорту (імпорту) Херфіндаля-Хіршмана. Незважаючи на методологічну недосконалість індексу диверсифікації експорту для міждержавних порівнянь, на чому справедливо наголошує здобувач (с. 31), варто було порівняти ступінь диверсифікації українського експорту й імпорту послуг. Стосовно індексу Херфіндаля-Хіршмана, то в аналізі розвитку зовнішньої торгівлі України послугами він не задіяний і коментар здобувача з цього приводу відсутній.

3. Четвертий блок системи показників об'єднує показники, що характеризують участь країни в міжнародному обміні послугами: експортну квоту, імпортну квоту, експорт на душу населення. Значення цих показників і їх динаміка є важливою інформаційною базою для вироблення стратегічних рішень щодо розвитку зовнішньої торгівлі та оптимізації співвідношення експортно-імпортних потоків з метою подолання існуючих диспропорцій. Оцінюючи участь України в міжнародній торгівлі, здобувач спирається переважно на експортну квоту (с. 132-134), відповідно, окреслюючи пріоритетні напрями участі країни в міжнародній торгівлі, віддає перевагу експортоорієнтованому розвитку сфери послуг (пп. 3.3). Між тим, імпортна квота фіксує глибину залежності національної економіки від інших країн і по деяким сегментам ринку послуг пріоритетним має бути імпортозаміщення, це стосується послуг зі страхування і перестраховання, лізингових послуг тощо.

4. Розглядаючи роль спеціалізованих структурних підрозділів ООН

(ЮНКТД, СОР) в реалізації узгоджених правил і принципів міжнародної торгівлі (с. 23-25), здобувач оминає щорічну доповідь ЮНКТД, що має назву «Неперервний розвиток експорту (Export impact for good)». В доповіді аналізується відповідність неперервного розвитку експорту Цілям Розвитку тисячоліття в країнах, що розвиваються і в країнах з транзитивною економікою, до яких відноситься Україна. Мова йде передусім про такі Цілі Розвитку тисячоліття, як: подолання бідності, забезпечення якісної освіти, гарантії екологічної стабільності та ін. Тобто, при визначенні пріоритетів розвитку зовнішньої торгівлі важливо було враховувати не лише економічні, але й соціальні наслідки.

5. Є зауваження редакційного характеру, які зумовлені розбіжністю назв окремих категорій послуг. Так, в Керівництві по статистиці міжнародної торгівлі послугами (MSIST-2010) восьма категорія має назву «Збори за використання інтелектуальної власності, не віднесені до інших категорій», в українській Класифікації зовнішньоекономічних послуг (КЗЕП) ця категорія має назву «Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності». По тексту дисертації в окремих таблицях і рисунках (табл. 3.10; рис. 2.4; 2,5; 2,18; 2.21; 3.4) здобувач називає цю категорію «Роялті та ліцензійні платежі». Таке саме зауваження стосується четвертої категорії (поїздки, подорожі), сьомої категорії (фінансові послуги, фінансове посередництво).

Однак зазначені зауваження і недоліки не знижують загальної позитивної оцінки роботи, її високого наукового рівня та практичної значимості.

7. Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника.

За змістом та оформленням дисертація Єріної І.В. в цілому відповідає встановленим вимогам МОН України, зокрема:

1. П. 9. Порядку – дисертація є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого

рукопису, містить висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача у статистичну науку.

2. П. 11. Порядку – дисертація містить нові науково обґрунтовані результати удосконалення інформаційно-методичного забезпечення статистичного дослідження розвитку зовнішньої торгівлі послугами, які розв’язують конкретне наукове завдання і мають значення для статистичної науки.

3. П. 12. Порядку – основні наукові результати дисертації відображають особистий внесок автора в їх дослідження і оприлюднені ним у наукових фахових виданнях України.

4. В цілому відповідає основним вимогам до оформлення дисертації та автореферату.

5. Автореферат за своїм змістом ідентично відображає основні положення, висновки і пропозиції дисертації.

8. Загальний висновок.

Дисертація Єріної Іванни Володимирівни на тему: «Статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України послугами» – є самостійним завершеним дослідженням, яке характеризується актуальністю, єдністю змісту і плану та відповідає паспорту спеціальності 08.00.10 – статистика. Наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться в дисертації, відзначаються новизною, достовірністю і достатньою обґрунтованістю. В сукупності вони вирішують конкретну наукову проблему вдосконалення методично-аналітичного інструментарію статистичного оцінювання стану і розвитку зовнішньої торгівлі України, що має важливе значення для України і є внеском у розвиток статистичної науки.

За своїм науковим рівнем, новизною отриманих результатів, теоретичним і практичним значенням дисертаційна робота відповідає нормативним вимогам МОН України пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження

наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Єріна Іванна Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 – статистика.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри статистики та демографії
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Н.В. Ковтун

